خلیل بن ملا عبد الواحد زوقایف . المغوشقواقی

۱۳۲۵ سنه ۲۵ ذوالقعده دوشنبه ۱۹۰۷ سنه ۱۷ دیکابر №11

الاصلاح

سنهٔ تأسیس ۱۳۲۵

اخطار:
یباواسگان یازولرنی اوزگارتوگه هیئت تحریریه اختیاولیدر. باصلمغان مقالەلر کیرو یبارلماس. امضاسز مکتوبلر باصلماس.

غزیتەنڭ بهاسی
سنه لك ۳ صوم آلتی آیلق ۱ صوم ۵۰ تین ۳ آیلق ۱ صوم شاکردلر اچون ۳ آیغه ۷۵ تین قزان شاکردلرینه آیلاب ۲۵ تین.

آدرس:
Казань, Номера „БОЛГАРЪ“
Редакція газ. „ЭЛЬИСЛАХЪ“
Телефонъ № 748

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА
„ЭЛЬ-ИСЛАХЪ“

قزانده نسخەسی ۷ تین — علمی ادبی هفتەلك غزیته — چیت شهرلرده ۹ تین

سیاست عالمندن. خوالین اویزدنده مدرسهٔ عالیه. وعظ. شکایت. ایسکی ترتیب یمشی- قزان مدرسی. مدرسه خبرلری

قزان ۱۷ دیکابر

ملتمزنڭ بی نهایه کوب احتیاجلری ، غیر متناهی نقصانلری-ترقی ایچون بیك کوب مادی ومعنوی قوتلرنڭ صرف ایتلونی تلەگانی شکللی - بونقصان واحتیاجلرنڭ اوز آرالرینده بیكنق بەیلەنب، هیچ باشی طابلمی طورغان توگەرەك چلبر حالتینده بولوی-بو قوتلرنڭ ظور تدبیر، مهارت وترتیب بلەن صرف ایتلولرینی ایجاب ایتەدر. احتیاج وطالب اصلاح حالتلرمزنڭ شولقدر کوبلگی بلەنده-آلارغه نسبتا بیك آز مقدارده بولغان قوتلرمزده کیفی ماتفق صرف ایتلونه باشلاسه ، جیلگه اوچورتلغان مامق شکللی طوزغودن باشقه اشکه یارامایه چقدر.

بز نادان-علمگه محتاج بز. استعباد ایتلگان خلق، بزگه حریت لازم. بز فقیر-بایلققه محتاج.

بز ، اوز اوزمزنی کیره کمەگان تکلفلر بلەن قصقان-ایرکنلككه محتاج.

بز، حیات روحانیه-ادبیات، موزیقه، وباشقەلرغه محتاج، شولارنی بولدررغه کیرەك.

مونه شوشی بش نرسەنی تفصیل ایتساك-موندن ئلله نیچه یوزلر احتیاجلر-طاولر قدر خدمت ومشقت طلب ایته طورغان نرسەلر چغاچقدر ؛ شونڭ بلەن برگه بولار اوز آرالرینده بیكنق باغلانغان بولوی مسئلەنی یوز مرتبه آغرایتادر:

بزنادان علمگه محتاج! مونڭ ایچون بایلق کیرك، حریت کیره‌ك، حیات روحانیه، وبزنی باغلاغان فائده‌سز اوهام وخیالتدن آزادلق کیره‌ك!

بزمستعبد خلق-حریت‌که محتاج! مونڭ ایچون علم کیره‌ك، بایلق وحیات روحانیه کیره‌ك! بز فقیر-بایلققه محتاج! مونڭ ایچون دخی علم کیره‌ك، حریت ومعیشت روحیانیه کیره‌ك.

بزحیات روحانیه-ادبیات وباشقه‌لرغه محتاج! مونڭ ایچون دخی شولوق نرسه‌لر: علم، بایلق، حریت کیره‌ك، همه‌سی کیره‌ك!

نیقدر اوکغایسز حالت! نینده‌ی سحرله‌نگان توگه‌ره‌ك چلبر!

مونه شول چلبرنڭ باشینی طابار ایچون، بو امیدسز دورنی بترر ایچون مطلق، بولغان قوتمزنڭ تدبیر ومهارت بله‌ن صرف ایتلوی کیره‌کدر.

بزنادان-علمگه محتاج ایکانبز؟! آنڭ ایچون مکتبلر، حاضرلکلی معلملر، موافق کتابلر وبولارنڭ کلسی ایچونده آقچه وحریت تیوش وآلارنڭ اوزلری ایچون علم لازم! یاهو، بو سحرلی چلبرنی قای جیریندن کیسه‌رگه، ونیچك ایتب باشینی طابارغه ممکن؟

مونده ایڭ ظور رول اویناغان وباشقه‌لرنڭ باشلیچه متوقف علیه‌سی بولغان‌نرسه‌لر علم وبایلق! بزده بو چلبرنی شول یرلریندن اوزه‌رگه طرشرغه، واشکه شول یاقدن طوتنرغه کیره‌کدر: علم ایچون بایلق کیره‌ك-اول بزده یوق. لکن قوتلرنی تدبیر ومهارت بله‌ن صرف ایتکانده موکارده ضعیف بولسه‌ده چاره طابارغه ممکن. مونه بو طریقنی بز (الاصلاح ۹ نومرده) کورسه‌تکان ایدك. واقعاده، اگر، تدبیر واویلاوسز ئوله‌شنو سببلی، ملتمزنڭ بر قسمینڭ اخلاقینی بوزودن باشقه اشکه یاراماغان زکاتلر، عقل وتدبیر بله‌ن اورنلی صرف ایتله‌چك بولسه، بیك آزوقتده ملتمزنڭ ایلڭ آورو اورنی بولغان جهالتینی دارولایاچق، وهیچ شبهه‌سز اساسلی دارولایاچق ایکانی معلومدر. فقط، خلققه خدمت ایته‌رگه تله‌وچی روحانیلرمزنڭ، برنیقدر، وقتلر بتون کوچ وقوتلرین شوکار صرف ایتولری وشول مسئله‌نی خلققه آڭلاتولری لازمدر.

میلیونلرچه، ملتکه فائده‌سز یوغالا طورغان، بو آقچه‌نی علم یولینه صرف ایتلدکده، ئلله نیقدر مکتبلر ئلله نیقدر شاکردلر آصرارغه وشولای ایتب، ترقی باسقچینڭ ایڭ ظور وآغر باسقچینی آطلارغه ممکن بولاچقدر.

بلکه، بزگه زکات، فقرا حقی دیورلر. بزده شولای دیوچیلر بله‌ن بتونله‌ی برفکرده بولغانلقمزدن غنه، بو فکرنی عرض ایته‌مزده. چونکه طوغری کیلگانده برنیچه تین آقچه بیرو، فقراغه اعانه توگل، بلکه آنی شول فقرلدن قوتارلق حالتکه ایرشدرونیگنه اساسلی اعانه دیه‌رگه ممکندر.

اوقتوکز تاتار بالالرین، آلار، سزنڭ برنیچه تین صدقه‌لرکزغه محتاج بولماسلر!

آندن صوڭ اورامده بتون کونلرین سزنڭ برنیچه تینگز ایچون اوزدرا تورغان تاتارلر اورنینه، وقتلری آلتونلر بله‌ن تخمین ایتله طورغان کشیلر بولورلر.

زکات فقرا حقی، شوکا کوره‌ده آنی، ملتمزنی شول آورودن قوتولدرا طورغان ییرگه صرف ایته‌رگه کیره‌ك!

بای ملالرغه قدا قداغیلرنڭ آسراولرینه (وظیفه اورنینه) اوزلرینه اشسزلك‌نی قورال ایتب دین بله‌ن صاتو ایتوچی پورکیلرگه، زکات بیرمك فقرا حقینه خیانت وملتکه ظلمدر.

مکتبلرمز وملتمزنڭ معارفی، مادی جهتیندن اصلاح ایتلسه‌ده، معنوی جهتی همان شول کوبی قالالر بیت!؟ خیر، اش بوکاغنه قالغاچ آغر

توگل: يوزلر، مڭلرچه اوقرغه تلى طورغان ياشلرنى، بالالرگزنى بوكوندن روس مكتبلرينه بيرگز، مادى جهت ترتيبكه قويلب بتكانچه معنوى جهتيده ئولگرر.

چارك عصر اوتمەسدن تاتار ملتى ترقى بو- لينده قزو قزو آدوملر بلەن بارا طورغان ياڭا- رغان ياشەرگان برملت بولار!..

فقط مادى ومعنوى قوتلرنى اورنلى صرف ايتەرگە اويرانرگە كيرەك.

سياست عالمندە.

اوتكان نومرولرنڭ برسينده دومادە بودژيت (داخوت راسخوت) مسئلەسى حقينده ماليەناظرينڭ دومادە خطبە سويلەگانيدن يازغان ايدك. حاضر عموما بودژيت حقنده بر آز نرسە يازو فائدەدن خالى بولماس.

غربى ياوروپا مملكتلرينده‌گى پارلامينتلرنڭ ايكى اهميتلى امتيازلرى بودژيتدر: وكيللر، حكومت طرفيندن ياصالب عرض ايتلگان بودژەت لائحەسين قبول ايتوده هم ايتماودە اختيارليدرلر.

بزنڭ روسيە دوماسى بودژەت حقينده بالنسبة بيك آز حقوقغه مالك ايتدرلب ياصالغانغ، كورە، البته بزنڭ وكيللر بودژەتكە اول قدر تأثير ايتە آلميلر خلق آقچەسيندن راسخود طوتولا طورغان نرسەلرنڭ كوب قسمى، بتونلەى دوما نظارتينه عرض ايتلمەسدن حكومت طرفندن صرف ايتلەدر،

مثلا: عسكر وفلوطقە طوتولا طورغان آقچەلر دوما نظارتيندن باشقەدە صرف ايتلونە آلادرلر.

مونە شوكار كورەدە دومانڭ آپپازيتسيونس پارتيەلرى ماليە ناظرينە قارشى سويلەگاندە، ايڭ كوب اهميت بيرگان مسئلەلرى دومانڭ بودژەت طوغريسندەغى حقوقينڭ آرتدرلرغە تيوشلگى ايدى. حاضر حكومت عرض ايتكان ۱۹۰۸ نچى سنە ايچون بودژەت لائحەسى كوبرەك اعضالرى اوكتابريست واوڭلردن صايلانغان بر كاميسيە نظارتيندەدر.

صوڭغى كونلرنڭ ايڭ ظور سياسى واقعەسى ۱۲نچى ديكابردە برنچى دوما اعضالرى اوستيندن باشلانغان صوددر. برنچى دوما - اوزى حقينده شولقدر اونتلماسلق خاطرەلر قالدرغان، بر پارلامينتنڭ ۱۸۰ وكيلى، ۋيبرغ ۋازز- ۋانيەسينە قول قويغان ايچون يعنى روسيە غراژ دانلرين صالدات بيرمەسكە ونالوغ تولەمەسكە اوندەب يازلغان خطابنامەنى تأليف ايچون حكم ايتلەلر. بولار آراسيندە موروموف، پيترونكيوىچ، آلادين (لكن اول چيتدە قاچب يورى) كبى كشيلر باردر.

ف.

خوالين اويزدندە مدرسة عاليه.

اوچ يلدن بيرلى اويزدنڭ امامارين وباشقە خلقلارين بر برسى برلە طالاشدرغە وبر برسى

آراسینه نفاق‌لق توشررگه سبب بولغان مذکور مدرسهٔ عالیه‌در. منهاج‌الدین یوسف افندی‌نی تاتار غزیته‌لرینڭ بعض‌سی اول کشی شارلاتان اش‌اشله‌مسدن بدلچیلر کبک تلانوب یوریدر وبعض‌سی کولوب حتی اول افندی خیالی دیب‌ده یازدیلر. مذکور اویزدنڭ امام‌لرندن بعض‌سی حساب صورابده بارغان ایدیلر. امامنهاج افندی، نه حساب بیرسون ونه اوزین کورگازسن. بعض وقتده اوزینه ایارگان بایراق نادان‌قولاقلارغه وبر نیچه بایراق‌ملالرغه خطلار یازغالاسه‌ده باشقه‌لارینه التفاتده اینمه‌دی هم حسابده بیرمادی. بعض کشیلرنڭ سوزینه قاراغانده مذکور قولاقلار مدرسه‌گه جیولغان آقچه برله سودا ایته‌لر ایمش دیب سویله‌شه‌لر؛(خط یازوینگده سببی شول ایمش) نادان تاتار بایلاری غزیته‌ده یازوچیلر موندای یاخشی اشکه قارشی توشه‌لر بو افندینڭ بو قدر ملتکه خدمت ایته‌رگه تلاون تقدیر قیلمیلار بلکه قزغانالر دیب بلوب همان اوز آرالارنده تلاندردیلر. منهاج افندی‌ده اویزد امام‌لرندن آلغان غیررسمی پریغوُوری برله اوفا، ارنبورغ، مکارجه، قزان، وسیبیریه بایلارندن تلانه بیردی. سیبیریه بایلارینه: تیمربولات وحسن آقچورین‌لر بر آز آقچه جیسام تمام‌لارغه وعده قیلالار، حاصل ثلله کملر وعده قیلالار دیب همده بیرگان آقچه‌لارگزنی آقچورینلر اسمینه یازوب طورامن دیب تاتار بایلارن اوشاندردی هم بر نیقدر آقچه‌ده جیدی. تاتارلار، اینده‌ی بو اشکه فابریکانت‌لار وبتون‌میلیونشچق‌لار قاطشقانده البته بواش یولده قالماس بولور دیب اوشاندیلر. لکن مدرسه، نی ظورلق ونی‌روشده بولاسن بلماینچه. بر تاتار شاکردینڭ ثلله نیندی خیالی فرض‌لارینه اوشانماسه‌لار بولایوق آلدانماسلر ایدی. چونکه منهاج یوسف افندی فرض قیلغان مدرسهٔ عالیه کبک مکتب‌لر روسیه‌نڭ بر یرنده‌ده بولماس، بولسه‌ده بیک آزغنه بولور. فقط بو افندی یوق خیاللارغه چوموب شارلاطانلق قیله‌در. هم اوچ یلدن بیرلی بر نرسه اشلامایچه طاماغن طویدروب یوری. البته موندی صوری قورتلارغه بر برکشی سببچی بولغان بولا. بو مسکین آبیغه‌ده اوّل مذکور اویزدنڭ نادان امام‌لاری ایکنچی مرحوم تیمر بولات وحسن آقچورین‌لر سببچی‌لردر.

اینده‌ی بوسنه قافقازیه طرفینه باروب باقولی آقاموسی تاگییوفدن ٥مك صوم باشقه‌لارندن مك صوم آقچه جیغاندن صوڭ، جای بویی قافقازیه‌ده‌یلی صولارده یاتوب برنچی درجه‌نومیرلرده طوروب اوکتابر آخرلرنده خوالین‌غه قایتدی. آول صاین مجلسلر یاصاب زین‌العابدین تقییف‌نڭ حساب‌سز وعده‌لرون طاغن ثلله کملرنڭ وعده قیلولارن هیچ توقفسز سویلی‌ده‌یوری. قولنده بیك ظور قیمت‌لی پورتفیل؛ پورتفیل اچنده مدرسهٔ عالیه‌نڭ رسمی (پلانی) مجلسکه کیلوب کروینه پلانن جایوب پلان حقنده سویلی همان شول اوچسز توبسز وعده‌لر برله سوزین تمام ایته‌در. اویزد امام‌لری، منهاج افندی یوق وقتده: حساب آلورغه کیره‌ك تیکشررگه کیره‌ك بزنڭ اسمبزدن آقچه جیار جیارده احتمال قاچوبده کیتار دیب اورشوب یورسه‌لرده، اوزی آلدنده منافق‌لق قیلودن باشقه هیچ برسوز ده‌شمیلر. منهاج افندی‌ده اوزینه، برنیچه کشیلرنی مرید ایتوب آلغانده باشقه‌لارغه التفاتده اینمیدر بووقتقه قدر مدرسهٔ عالیه‌نڭ قای یرده همده نیندی ظورلقده ونیندی فورمه‌ده بولاچغی معلوم توگل ایدی مدرسه‌نڭ اورنسی، صالور اوچون اذنی بولماسه‌ده پلانی وتعریفی بوینچه قایده ایکانلگی معلوم بولدی اینده‌ی. مدرسه خوالین قالاسنده طاو باشنده ایدلگه قاراتوب صالناچقدر. پلانینه قاراغنده مدرسه دورت یاتا-

ژلی، توقسان آرشین اوزنلغی، قرق آرشین کیڭلگی، ایدلگه طابا طرفینڭ هر یاناژنده یگرمی برار ترەزه، یانلارنده قرق بیشار ترەزه بولاچقدر.

پار قوتی برله (پاراوای آتاپلینیه) یلتولادر. مدرسەنڭ ایدلگه تابا طرفنده مجلسلر یاصار اوچون علماغه وباشقه خلقلارغه آیروم آیروم زاللار بولاچق.

آستداغی قاتنده قوخنه، خدمتکارلر اوچون آیروم قوارتیرلر ایکنچی، اوچونچی دورتنچی قاطلارنده هر صنفقه اوقور، آشار اچەر یاتار اوچون مخصوص بولملر، معلملرگه مخصوص قوارتیرلر بولاچقدر. کوز یاز کونلرنده مدرسەنی اداره قیلوچیغه اوزینه مخصوص قوارتیوکوز کونلرنڭ استراحات اوچون شاکردلر ومعلملرگه مخصوص باورو پەفورمەسنده باقچەلر بولاچقدر.

حاصل مدرسەنڭ پلانی یاؤروپەنڭ ایڭ صوڭغی مودالاریدر. اما بو پلانغه قاراغانڭ یورمکدن آرتقغه توشەچك بنانی نیچوك ایتوب تربیه قیلورغه، معلملرگه قایدن آلوب وظیفەلر بیررگه دیەمککه نیچوك ایتوب آبیز پیچیت ایتەرگه کیرەك وبیگرەکده مذکور مدرسهٔ عالیەنی صالور اوچون حکومتدن نیطریقه اذن آلورغه کیرەکلکن هیچ کمنڭ فکرلگانی واویلاغانی یوقدر آخری. موندای اشلرنی اویلاسەلر فکرلەسەلر یاخود موندای مکتب ومدرسەلر راسیەنڭ ایڭ ظور شهرلرنڭده یوقلغن بلسەلر ایدی ابتدائی مکتبلری بولمغان برخلق اوچون موندای برظرر مکتب صالونی اویلاوقایده حتی سویلارگه اویالورلار ایدی.

شونڭ اوچونده تاتارغزیتەلری هروقت بوکونگی کونده بزگه ئلله نیندی «درخت اسلام یعنی شجرهٔ اسلام دیەمککه اسلام یغاچی» دیب سوزین باشلاب خلقنی آلدالاب شارلاطانلق صاتوب یوری طورغان کشیلر ایتکان دارالفنون کیرەکمی بولدراده آلمیمز دیلر. اما شاکردلرمزگه اوقور اوچون اورون بولسون بردن معلمگه محتاج آوللارمزغه معلملر جیتشدره طورغان. دارالمعلمینلر آچلسون دیب هرکون قچقروب طورالار. رەتلب ابتدائی مکتبلرمزنڭ، اشکه یارادی معلملرمزنڭ یوقلغی هچ نزاعسز مسئله بولغانغه همه کشیلر طرفندن قبول ایتلگان ظور مسئلەدر. شونڭ اوچون منهاج افندیده جیناغان آقچەسی برلەگنه اویزدنڭ اورطا برآؤلینه مکتب صالوب اوقوته باشلاسه البته شونداغی خلقلار اوچون فایدەسی بولور؛ هم بولمی قالماس ایدی هم اوزیده یوقنی یورگانچه خدمت ایتەر ایدی یوق ایسه بوطریقه شارلاطانلق صاتوب یورویوزمڭ مرتبه اویات. رەتلب ابتدائی مکتبلری همده معلملری بولمغان، صارا-توف میشارلرینڭ مدرسهٔ عالیه صالامز دیب یورولری بیگراکده اویات. موندن صوڭ ایسر بالالار هم قز بالالار اوقی طورغان مکتبلر حقنده یازلاچق.

حسین ابوذروف.

یوق، ئولمیم!
طورام ئلی!

بیك امیدسز توشلر کوروب، خفالانوب اویغانوب، اوچسز قریسز قارانغو اویلار بلەن اویلانا اویلانا، اچوب ایسروب باشی تونوب-نیشلەرگه بلمیچه آپدراب یورگان کشی کبك، قایده باروب بەرلورگه بلمیچه، کوڭلسزلەنوب کنه بلغار نومیرلرینڭ کاریدوری بوینچه یوری ایدم.

عادتمچه «الاصلاح» ادارەسینه صوغولدم. «الاصلاح»نڭ برگون‌گنه چققان کونی ایکان: اداره، اوستلرینه طاياق تورتکان بر قرەسقه اویا

سینه اوخشی ایدی. شاکردلر قاینی: قایسی بره‌و لری آشغا آشغا گازیتلر توره، قایسی بره‌ولری شول تورلگان گازیتلرگه آدریسلر یابشدرا، قا- یسی بره‌ولری ایس کینکچ بر تیزلك ایله آشغا آشغا مارکالار یابشدروب، قایسی بره‌ولری‌ده شول گازیتلرنی پوچطه‌غه آلوب کیته‌رگه قاپالانا- لار ایدی.

اشلری قاینی، سویله‌شکان سوزلرندن اوطلار چچیله، حرکتلرندن اوچقونلار اوچا ایدی.

تاتارچه‌غنه أیتکانده اداره‌ده بر پازار ایدی. مین‌ده آطلار-آطلاماس‌قنه کروب، بر نومیر گا- زیتلرین آلوب، چیتکه‌رەك‌کنه اوطوروب «الا- صلاح» نڭ باغانالاری بوینچه صالماقه‌غنه کوز- لرمنی یوروته باشلادم.

یوللارنڭ یورسه‌ده کوڭلم همان اوزم اداره‌ده اوطوروب، کوزم گازیته یوللارنده یوروسه‌ده کوڭلم همان امیدسزلکده، همان اوزینڭ: «نیچك‌کنه ایتوب بوظالم، نادان رحیمسز تاتار عالمندن قوطولورمن‌ده، قایچان‌غنه تگی - قارانغو، طار، صووق، لکن راحت بولور توسلی کورنگان قبرگه باروب کرورمن ایکان» دیگان‌یه‌مسز اویلارون غنه اویلاوده ایدی.

موندن برنیچه آی‌غنه الك مین‌ده‌شولای، شوشی شاکردلر کبك گازیته اداره‌لرنده اشلاب، گازیته‌مزنڭ هر بر چقغان یاڭا نومیری صاین اوزینه‌باشقه‌قابات‌قابات قوواندرب: «منه الله تله‌سه تاتارلارده کشی بولورلار، تاتارلارنڭ‌ده کوڭللرینه رحمت صالنور، نور کرور، تاتارلارنڭ کوزلرنده‌ده محبت یولدزلاری یالطراغانین کوره‌چك کونمز بولور؟» دیگان امید بلەن یاش بالالار کبك اوچونا ایدم.

شوشندااین صاف کموش کبك آق امیدلرمنڭ آخری تیگزلك، دوسنلق، محبت بولاچق اورنینه دشمانلق، امیدسزلك، قارانغولق بولوب چققانغه شاکردلرنڭ امیدلرین‌ده مین اوز امیدمه، موندەغی حرکتلرنی‌ده مین سینیماتوغرافده‌غی حرکتکه هم موندەغی پازارنی‌ده مین سینیماتوغرافده‌غی پازارغه‌غنه اوخشاتا ایدم.

بارچه قزقدن بیزگان، بارچه امیدلرمدن قول سلته‌گان، بارچه عالمدن آیرلغان، تیلك ئوله‌سم‌گنه، نیچك‌ده بولسه بو عالمدن کیته‌سم‌گنه کیله ایدی.

کینه‌تدن کوزم برشعرگه توشدی. شعرنڭ باشی «مشهورخاتونلار» دیب باشلاب، آخری «الاجتهاد مکتبی معلمه‌سی ماهروی مظفریه» دیب بتکان ایدی.

بوایکی سوزنڭ آراسی اون-اونبیش یولدن غنه عبارت بر شعر اولوب، آلغان اورونی‌ده «الاصلاح» نڭ یارطی باغانالق‌قنه ییری بولسه‌ده بوییر مینم اوچون برظور میدان ایدی.

موندە نیچه یوز یللاردن بیرلی ایزیلوب کیلگان مظلوم مجبور بولغان تاتار خاتونلاری اوزلرین نیچه یوز یللار بویینه قهرلەب جبرلەب ایزوب کیلگان ایرلرگه قارشی صوغش آچقانلار ایدی.

موندە بوکونگه حدلی «یارطی عقل» دیب‌کنه مصقل ایتلوب گیلگان تاتار خاتونلاری «بتون عقللی» ایرلردن ملك‌مرتبه آرطق بولغان خاتو- نلارنی میدانغه چغاروب، مونده بوکونگه حدلی برایرگه ایکه‌و بولوب چغا کیلگان تاتار خاتو- نلاری، حاضر اینده‌ی، هربر ایرگه برمه برگه چققانلار ایدی.

مونده بوکونگه حدلی قلاقه‌ده آلتمی تورغان خاتونلار سوزلری، حاضر اینده‌ی، عادی‌گنه طاشنی توگل، ایك قاطی طاشلاردن قاطیراق بولغان تاتارلارنڭ چویندن قاطی بغرلرین‌ده ملگه کیسه‌کاەرلك، اوتکون قلچ بولوب، موندن بوکونگه

حدلی عورتکه صانالوب کیلگان خاتونلار طاوشلاری کوککه آشوب ، کوکدن ایشتیلوب طورا تورغان تسبیحلرگه تحمیدلرگه ایله‌نگان ایدی . موننده بوکونگه حدلی: «ایرلر شول اینده‌ی آلار، ایرلرگه قارشی برسوزده اینورگه یارامی» دیب تورغان خاتونلار فاخرانه صورتده برمهابت بله‌ن کوکرکلرین کیروب:

«سزده سه‌ین بولسه بزده سمینه بار
سزده أمین بولسه بزده أمینه بار
مسلمانده بولماسده بولماس اما
باشقه‌لارده بوغغه قارشی باگینه بار!»

دیلر ایدی.

اختیارسز جانلاندم. یاڭادن طوراسم کیله باشلادی، قول‌سلنه‌گان امیدلرم یاڭادن‌قایتدیلار مین طاغی بیك ظور امیدلرگه چومدم.

رحمت ، سزگه خاتونلار مینی ترگزدیگز!

الله‌تله‌سه ، شوشیلای، خاتونلارمز جانلانوب ، اوز حقلرین اوزلری بله باشلاب، دنیاده کشی شیکللی طورورغه طروشه باشلاسه‌لار شبهه‌سز تاتارلارده کشی شیکللی طورا باشلارلار.

شونڭ اوچون:

طروشگز،خاتونلر ، حق آلارغه ،
آڭلاگزده آڭلاطگز تاتارلارغه ،
سزده بزده قولغه قوللار طوطینشوب
آطلیق آلغه‌تزلیشوب برقاطارلارغه !
سویله‌سه‌گز طاولار کیسه‌رسوزلرگز بار!
قاراسه‌گز اوتکون‌اوقدای کوزلرگز بار!
«مسلمانده بولماسده بولماس» دیمه
باگینه‌لار باگینه‌سی قزلارگز بار !

سعید رمییف .

بومقاله اونکان نومیرمزده یازلغان بر شعرغه قارشی تشکر صورتنده‌گنه‌یازلغانغه مقاله‌نڭ وآنڭ صوڭده‌غی شعرلرنڭ مفهوم ومعناسنده ادارەنڭ اصلا کریشی یوقدر.

ادبیات

وعظ

(لیرمونتوفدن)

سیڭا سوز شولکه، سین سویمه، یاراتمه
کوزڭنی طی ماتور قزغه قاراتمه
قاچا کوریخش صاقلان‌دوست! عشقدن
کوڭلنی بیکله ، یول بیرمه ایشکدن
عمرلککه باشڭ ده‌یله‌ندرر اول
ایرکسز أیله‌ر اول، به یله‌ندرر اول
آلور جانڭ سینی جانسز یاصار اول
آورطاو توسلی یه‌نچور اول، باصار اول
همان آرتور چیگندنده آشار اول
کیبه‌رسڭ سین، یوره‌ك بغرڭ آشار اول
ماتور سیڭا بیرر بلکه قولنده
بر آزغه گرچه سین راحتده بولده :
اوتار یللر. چیننن بولور سینڭ حال
کرور صاچکه، صقالغه شول اوصال چال
قوشار اول توقناماسدن قایغرورغه
دلیل بولور عمرگه آیرولورغه
سویوکلکدن. بختسز! سین بولورسڭ
کوڭلسز، قزغانچ ، مسکین بولورسڭ
بر آزدن سین توشه‌کده جغلدڭ
جییرچقلی یوزینه قارچغنڭ
قارارسڭ تیلمروب، مأیوس بولوب سین
جلارسڭ مولدره‌ب، محزون بولوب سین
اگر ایسکه توشسه قایسی چاقده
قاچاندر اویناغانی بر یاڭاقده
کوڭللی، یاقتی نورلی یاش عمرڭ
نیچك آشقانیده یاش کوڭلنڭ
کیلور کوز آلدکه اول یاش وقتلر
سعادتلر ، کوڭلیلك ، بختلر
طومانلانور قارانغی ، یه‌مسز اویلار

سینگ کوڭلنگنی طرنار هم آغولار
بو دنیاده طورو، دوست! یارسز آرتق
ایکه‌و بولغانچه بولمق یالغز آرتق
کوڭللیره‌ك اجلگه بشاش ایه‌رگه
وعزرائیلگه «مین یالغز!» دیه‌رگه
کوڭلنده آلایوق ره‌نجیمسنگ
ده‌کوره‌یسنگ ایکی خنجر آچیسن
بره‌و بولسانگ ایکی جان بیره‌یسنگ سین
ایکی‌ره‌ت جان آچیسن کوره‌یسنگ سین

ع. توقایف

شکایت.

محترم ملت آتالاری! بز بلبای شاکردلری اوزمزنڭ صوڭ درجه رذالتده، خورلقده ونادانلقده، ایزلمکده ایدیکمزی شکایت ایدوب سزلره طوغریلق برلن بار حالمزی سویلامگه مجبور بولدق.

حالمزنڭ صوڭ درجه فنا ایکانلگنی اثبات ایچون مدرسه‌مزنڭ، ابتدا بنا ایدیلدکندن، شوشی زمانغه قدری بولغان حاللرینی ذهنمز ایرشکان قدری یازه‌چقمز:

مدرسه‌مز ۱۸۹۱ نچی سنه‌سنده آبدوشفلر طرفندن تأسیس ایدلدی. تأسیس ایدلگان وقتلرده بلبای شهرنده مدرس بولنمغندن، مدرسه مؤذن حلیم خلیلوفکه طابشرلمش ایدی.

بو کشی فقط صعلوك وباشقه ترکی کتابلریغنه اوقغانلقندن ٤-٥ یللر اوقتوب آزابلانسه ده، هیچ ثمره‌سی چقماغاچ، شهرنڭ بایلرندن الیاسف، صالا مدرسه‌سنده تحصیل ایتکان، عبدالخالق اسملی بر کشینی معلم ایتوب قویمش ایدی.

بو آدمده اصول تعلیم وتدریس کورمادکندن، فقط ایجك وترجمه بوطقه‌سنغه پشرگانلگندن هیچ ثمره چقماغاچ، اصول جدیده نظامنی اوگرانو ایچون، اوفاغه‌ده جیباروب قایتارمشلر ایدی. بو آدم اوفاغه باروب قایتسه‌ده، اوقتو اشلری هیچ اوزگارمه‌دی، شوبله اوّلگیچه قالدی.

درسلرمز ایسه همان شول: مختصر ترجمه‌سی، رسالهٔ عزیزه، وفضائل الشهور کتابلری اولوب، بو وجدانسز، معلم برلن حلیم مؤذن، بزم چه‌چه‌ك کبی عزیز عمرلریمزی بوشقه اوتکاره‌لر ایدی.

شوشی اثناده شهرمزه مفتی طرفندن، موقت امام اینولوب، علمی‌یاخشی، وآچق‌فکرلی یعقوب حضرت جبرلسه‌ده، حمیتسز، نادان مؤذن اوزی نادان کوینه، مدرسه‌گه خوجه بولوب یعقوب حضرتنی کرتمادی.

مونه شوشی میقروب خوجه بولوب، باشقه استعدادلی کشیلرنی منع ایتدکندن، بزم عمرلرمز همان بوشقه اوتدی، ذهنلرمز همان چردی.

حتی شوشی طریقه بزفقط، مختصر ترجمه‌سی برلن ترکی کتابلری کوتاروب جوری تورغاچ سگزیل بولوب کیتدی.

بزبو فنا حاللرمزی دوشنوب، مدرسه‌دن کیته‌رگه تلاب تورغان وقتده، بلبایناڭ بایلری، یاکی امام صایلامق بولدیلر.

بز بیچاره شاکردلر زور امیدلرگه توشدك. انشاءالله شهرگه بتونلای بوش‌کشینی نصب ایتمه‌زلر دیدك. بلکه: دین‌ودنیادن، اصول تدریس، وتعلیمدن خبردار معلوماتلی برذاتنی قویارلر دیب کوتب تورمقده ایدك. واقعا شول زمانده بر-ایکی بایناڭ تلامکی برلن جمال‌الدین خورامشین‌نی امام نصب ایتدیلر. مدرسه‌مز بوآدمنڭ ألینه کچدی.

لکن بزم اوّلده قیلغان فرضلرمز وجودگه چقدیمی؟ هیچ یوق.

چونکه: بو آدم «کیلم» قریه‌سنده عبدالرحمن حضرتندن، تفسیر متنی‌گنه حفظ قیلوب، فقط

صعلوك، طريقهٔ محمديه كبى نرسه‌لرنيگنه كوروب، مكه‌گه باروب برسنه طوروب، تجويد، اوگرانوب، «مولدالنبى» يادلاب بر-ايكى تورلى، مقامتى اوقورغه اوگرانوبكنه قايتقان برذات بولغانلقدن، مدرسه‌نى اصلاح ايتدروب، زمانغه موافق صورتده تربيه قيلماقلغى ممكن بولماغانلقدن، بزم اوّلده اويلاغان فرضلرمز، بتونلاى بوشقه چقدى. بز مظلوم، استعدادلى، قابليتلى، ملت آرسلانلرى اولاچق آدملر اوچنچى جاهلنك، تحت اسارتنده چرمگه باشلادق. غزته‌لرده باشقه مدرسه‌لرنك اصلاح ايدلگانون، وآنلرده يخشى فنلر اوقولغانون كوروب، جانلرمز كويه، قانلرمز قاينى حتى تونلرده قان ياش يغلى ايدك.

چيندكه كيتارگه رخصت صورامق، اصلا ممكن بولمايه‌چغنى بلوب، بالضرور يغلاب ياته‌قده ايدك.

آخرى وار

مدرسه خبرلرى

اوفا مدرسه‌لرى:

اوفاده اوچ مدرسه بار. برنچى‌سى مدرسهٔ عثمانيه اسمنده مرحوم خيرالله آخوندنك مدرسه‌سيدر. شهرنك ايك باى محله‌سنده، تبرك مفتى ياننده بومدرسه، آخوندنك اوز زماننده‌وق آرور اق خلفه‌لرنى چيتكه طاراطو سببلى صوك درجه مكمل ايديلوب كيريگه طابا اصلاح ايدلنگان ايدى.

آخوندنك وفاتندن صوك بيمگراكده آلغه كيتدى. ڭلله نيندى مالاى شالايلر بار عمرنى استنجا وحيض ايله اوتكاروچيلر، آخوند حقوقينه وارث بولوب، آنكچه درس ايتورگه باشلاديلر.

ابتدائى دن اوستونلرده گرچه اوقيمز، اوقته‌مز ديب يورسه‌لرده قورى اسمى گنه. برنى گنه ده بلمگان خلفه‌لردن صرف، نحو استنجا، حيض ونفاس درسلرنى همده تفسير حديث بلو دگل بلكه عربيات‌ده‌ده بيك صاى معلملردن تفسير حديث‌نى اوقوغان بولوب عمر ضائع ايده‌لر.

مدرسه‌ده ابتدائى‌لردن باشقه بالفعل اجرا ايدولنگان پراغراما نظام ترتيب يوق قصقه‌سى بومدرسه كوبدن بيرلى اصول جديده‌لى اسمنده بولسه‌ده فى الحقيقة ياڭانى طابدم ديب ايسكى قولاقچدن ياغوب هر ايكسندن محروم قالغان باشقرط كبى بولوب قالدى.

مدرسه‌نك بناسى ياڭا. طشدن قاراغانده بيوك وكوركام ايكنچى‌سى، ۳ نچى محله‌ده صابر ملا قولنده وشو ملانك مبارك باباسنه نسبة ايله حسنيه اسمنده‌گى مدرسه‌در. بومدرسه‌ده شاكردلر ابتدائى رشدى قسملرينه آيرلمش ايسه‌ده تأسفكه بولارنك قايسى‌سينه‌غنه كرساكده درسلرنك ناچارلغندن، معلملرنك اوقته بلماوندن، نظام ترتيب يوقلغندن قايغرب چغارلقدر.

رشدى‌نى ايتميم‌ده ايندى. آنسى بيگراك اميدسز. باشقه‌لرده آز راق اصلاح ايدلنگان ابتدائى‌ده بونده بتون اوفا خلقينك يوزينه اويات وعفو ايدلمه‌سلك بر كيمچيلك كيترورلك درجه‌ده ناچاردر.

اوچنچى‌سى: اوتكان سنه اوكتابرده آچلغان ۲ نچى محله‌ده‌گى مدرسهٔ عاليهٔ دينيه‌در. بومدرسه‌نك شاكردلرى ۱۹۰۷ نچى سنه‌نك ۲۰ نچى نويابرلرينه‌چه ايسكى، قارا مونچه كبى مدرسه‌لرده ومسجد آستنده ۱-۲ كشى‌لك اورنلرده ٦-۷ شەر حتى اونار كشى ياتديلر. قايده نظافت؟ قايدە حفظ صحت؟ بويلنى اوكتابر باشنده ياڭا مدرسه‌گه شاكرد كرورلك بولوب اولگرور كيبه‌ر ديب اويلانسه‌ده، اش اويلاغانچه بولمادى. مدرسه اوكتابرده اولگرمادى، فقط نويابرده‌گنه اولگردى. ۱۸ نچى نويابرده اوفا خلقنى جيوب افتتاح مجلسى ياصاديلر. ياڭا مدرسه‌نى

تبریکلب آچەلیلر. اینژینیر و دوقتورلرنڭ ضررلی بولماز دیولرینه بناءً شاکردلر کردی بلمیم آخری نیچك بولور ؟ شاکردلرنی یازغەچه یاڭا مدرسه چرتماسه یارار ایدی.

بومدرسەده اوقواوقتو نیچك ایدکنی بیان‌دن اول شونی ایتب کیدەسم کیله ، هرکمگه معلوم : تاتار ملتی حاضرگی کونده هرجهتدن مکمل ایدب برمدرسه تأسیس ایدەرلك درجەگه کیلمگان‌ئلی. شولای بولغاچ خلق تلاسەنی سویلەسون مدرسه عالیەنڭ‌ده بحق‌عالی اولرب اولمادیغنی چیتدن تورب‌ده بلورگه ممکن. بوده ئلله قایده بارەآلمی ایندی. شولای بولسەده اوفابایلری عالیەمعلملری جدیت‌لی حرکت اینسەلر استقبالی امیدلی‌در ......

مدسۀ عالیەده اوقو :

بومدرسەده‌علوم دینیه زمانەغه موافق وفائدەلی روشچه تعلیم ایدیله. فلسفۀ دینیه وتفسیر درسلری باشقه هیچ برتاتار مدرسەلرنده کورلمگان درجەده اوقوله دیسەك مبالغه اولماز، بودرسلر حقیقةده یخشی اوقوله.

شولایوق عربیات وادبیاتی‌ده یخشی اوقوله.

عالیەده علوم دینیه وعربیات همه تاتار مدرسەلرندن آلده اولسەده فنون‌جهتی بیك ناقص فنون‌نڭ اسمی بار جسمی یوق. غزیته اعلانلرنده مدرسه پراغراملرنده بار. بالفعل اوقتو واوقویوق یوق شاکردلر غزیته اعلانلرنده کورب اوقورغه امیدلەنب کیلگان فنلرنی تماما اوقی آلمیلر . اداره کوزدن بیرلی فنون معلمنی هرطرف‌دن ازلاسەده طابه آلمادی. شولای‌بولسەده‌استانبول دارالمعلمیننده اوقوغان پینزەلی عبیداللین افندی اوزی تعیین اینکان ۳-٤ شرطلر طابلسه قربان عیدندن‌صوڭ کیلورگه وعده بیرگان ایەش دیلر.

الله نصیب ایتسون‌ده اول افندی فنون بلسون مدرسۀ عالیەگه کیلوب شاکردلره فنون اوقتسون، بتون عمرلری فقط‌دینگەگنه اوتماسون هم‌دین‌دن هم‌ده فن‌دن خبردار اولسونلر .

یوقسه ایسکی مدرسەلرنی سوگب سوگب‌ده شول ایسکی‌لرنی بویاب‌شمالاب قویودنغنه عبارت بولوب‌قالور. مدرسەنڭ‌داخلی ادارەسینه‌شاکردلر اوزلرینڭ دورت‌وکیلی آرقلی قاتشەلر .

استبدادی وکیفی ادارەلرنڭ مونده جیللری ایسه، طامرنچه قورغان اوفابایلری مدرسۀ عالیەگه بوکونگەچه بیوك اعانة قیلدیلر. اگرده بوروشچه دائما اعانة قیلسەلر، باشقه شهر بایلرینه عبرت اوله بلورلر .

دخی شونی‌ده ایتب کیدیم: اوفانڭ مدرسۀ عالیه بولندیغی ۲ نچی محلەنڭ مکتبی ضعیف، غایة ضعیف برحالده‌در. معلمی آغاچدنمی طاشدنمی؟ یاصاب قویغان، اوزینڭ معاملەسی ایله صغرغه، حرکتی ایله ایشاککه اوخشاشلی ، عمرنده نظام، ترتیب،تربیه، اصول‌تعلیم کورمگان‌بر جاهل افندیدر.

قصقەچەغنه ایتکانده بو مکتب جهانگیر مخدوم اوقغان طرنالی آولینڭ مکتبی بلەن بر طوغان.

«الاصلاح» مخبری

داخلی خبرلر:

اوز مخبرمزدن

مقدم پشپك احوالن اجمالا بیان قیلغانمده نوغای (تاتار) قرداشلرمزنڭ «مکتب اجتهادی» نامنده بر مکتب تربیه قیلدقلرینی یازمش ایدم. مذکور مکتب محله اهالیسی طرفندین صایلانمش ۱۲اعضادن عبارة بر هیئت ایله اداره قیلنمقده ومصارفنەده بایلرنڭ اعانەلری ایله اهالیدن جیو-لغان آقچەدن توتوله. مکتبده اوقوله‌تورغان درسلر: قرآن کریم، قرائت ترکی، علم فقه، تاریخ اسلام، جغرافیه، حساب اعمال‌اربعه مسائلگه تطبیق ایله فن‌انشا، حسن خط، املا لغةعربیه.مکتب اجتهادی ۵صنف اولوب ٤ معلم وار ایدی. ۵نچی معلمگه

احتیاج کورلگاندین قزاندین ینه بر معلم صورا-
تلسه‌ده مع التأسف معلم یوق جوابن آلندی. هیئت
اداره نویابر ۸ ده ینه اجتماع ایدوب، مکتبنڭ
داخود، راسخودن تیکشروب معلم تابو چاره‌سون
ازله‌دیلر. مکتبنڭ داخودی (یللق) مڭ اوچ یوز
صوم. مڭ صومدن زیاده راسخودی بار ایکن ینه
بر معلم آلدرغانده آقچه قسنقی اوله‌چغندن اعضا-
لردن ثابت افندی باشقه‌لرغه قاراب «همت
کورگازه تورغان اورون بو» دیب اون صوم آقچه
سنی اوستل اوستنه قویدی آنڭ آرتندین هر قا-
یوسی اونار صومدن اسحاق حاجی جنابلری یوز
یگرمی صوم بیره‌ك اولوب شول مجلسده باری اوچ
یوز صومغه قریب آقچه جیولدی، هم قایدن بولسه‌ده
معلم تابارغه قرار بیرلدی. اصلاحچی

اوفاده خلقغه جیذارلك بلکه آرتورلق مسجدلر
بولب‌ده اسلام بالالرینه دین بلدررلك مکتبلر
بولماسه‌ده، حاجی الحرمین حکیموف جنابلری ایکی،
بیك بیوك، یالتراب تورا تورغان مناره‌لی طاغن
بر مسجد صالدی. حاضرده بو مسجدکه ملا ازلی
ملا بوله‌چق کشی‌نڭ چالمه چاپانغنه، یاشل اوکچه‌لی
چیتك گنه کییوچی، صاچنی آلمه‌غه اوچ مرتبه
آلدروچی، میقنی جب کبی گنه قالدروچی غزیته
اوقماوچی، یاکالقنڭ هر تورلی‌سینه قارشوچی
بولونی شرط ایده ایمش.

حکیموف اوّلا اوفانڭ ح. اسملی خلفه‌نی ملا
قویو فرضنده ایکان، لکن بر وقت آشقه بارغانده
ایو اچنده ح. خلفه‌نڭ قسقه توژورقه کیگاننی
کوروب، مین مونذی قویرقسز دیب بلمی ایدم،
توبه ایتدم قایتدم، ملا قویمامن دیگان. دخی‌ده
مکه‌دن بر مجاورنی منصب مغناطیسی ایله طارطدرب
کیترگان ایدی. بز مجاورنی عنایة قاضی ایله
منطق‌دن مناظره قیلدرب قاراغانده مجاور بلمگان.
مغلوب اولغان. شول سببلی مجاورنی ۳۰۰ تنکه
توتدرب کیری مکه‌گه جیبارگان.

تلانچی طماق‌مدرسه‌سنده ۲۵۰ گه قریب شاکردلر
بولسه‌ده اوقوته تورغان معلملری فقط ابتدائیه‌-
ده‌گنه اوقوغان بولا توروب اعدادیه صنفلرینڭ
تفسیر، حدیث درسلرینه قدر اوقتوب هم مدرس
لریده مکه، مدینه‌ده ۲۰، ۳۰ سنه‌لر یوروب
قایتقان‌لاردن، یوقلاب یاتودن باشقه شاکردلرنی
قناعتلندررلك اقتدارلری یوق. شول سببدن کوب
ملت بالالارینڭ عزیز عمرلرینی ضائع ایته‌لر
دیب هم بایلارینڭ قوری وسوسه‌لری ایله‌ن
مدرسه‌دن آچیق فکرلی شاکردلرنی قووب، آنقرا
بر نرسه‌ده آنکلامی تورغان شاکردلرنی‌گنه جیوب
قالدرالر دیب زارلانوب یازالار.

ایکنچی غ. دوما اعضالری س. دیموقراتلرنڭ
صودلری شول روشچه تمام اولدی:
محکمه اشلرن تیکشرگان صوکنده، ۳۸ نی عیبلی طابوب
بولاردن ۱۱ سن حقوقلرندن محروم ایدوب ۵ یلغه
قاطرغه، ۱۵ سن ٤ یلغه، ۱۲ سن ایسه پاسیلینیه‌گه
حکم ایتدی. قالغان ۱۱ سی عیبسز طابلوب قوتلدیلر

برنچی غ. دوما اعضالرینه ۱۲ نچی دیکابر کوندز
ساعت برده حکم باشلاندی. محکمه زالی جوابقه چا-
قرلمشلر و آدوُاکاتلار ایله طولیدر.

بتون جوابقه چاقرلمشلر ۱۸۰ کشی اولوب،
برنچی غ. دوما رئیسی موروموف بتون پرزیدیوم
ایله هم ۳۶ کشی کرسدیانلردر.

پیتربورغده معارف وزیرینڭ رئیسلگنده
ریفورملر اسیزدی باشلاندی.

مینسف. نیسژوکیده زیمسکی آقچه‌سینه بر
مکتب آچیلاچق. بو مکتبنڭ راسخودینه دیب
رادزیتوُیللا ۲۰۰ دیسه‌تینه یر بیرمش.

قزان خبرلری:

ایسکی ترتیب یمشی - قزان مدرسی

ارتکان جمعه‌نی، جمعه نمازن اوّل مرتبه (یاکا فاتیرم شوندن بولدقدان) زنگار مسجدده اوقودم. خطیب یاش امام ابراهیم مخدوم بولدی. ایلك الك منبر آلدنده الله لفظلرن آلله دیگان کبی برنچه خطالردن عباره اذان اوقولدی. صوکره‌شوندن حاضر اولان مکیگه قریب برسوزده عربچه بلمگان تاتار قرنداشلرمزگه جمعیت کبری اولان هفته‌لك جمعیتده خطبه سویلانه باشلاندی. خطبه‌ده «ایها الناس» صوکی خلقغه وعظ صورتنده‌گی جمله‌لرده اوقولدی. لکن خطبه‌نلٔ عربیت جهتندن اولان خطا وباکلوشلری ایلك آزی آلتمش پراتسینت‌در. اورنسز صوزو صوزغان اورونلرده عوج بن عنق بویی بلکه آندانده اوزونراق ایتوب صوزولار قالون رالار ه طلقانچکه اوقولاراق اعراب وبناجهتندن صانسز خطالر وجودکه کیتورلدی. خطیب افندینلٔ تاوشیده چیخوف تألیفندن اولان توش آوروی ایله کیله‌ش کرستیان تاوشی کبی قالون وقورقنچلی بولدی. سورهٔ فاتحه‌ده غیر المغضوب لفظنده غیر الموغضوب، وهر یرنده مفتوح حرفلر قالون الف ایله اوقولدغی سیره‌ك دگل بلکه بیلکجش. ابراهیم افندی یاش کشی ملت رضالغنه شول خطالقدن عبارت عربی خطبه‌سنی تاتارچه وعظ ایله آلماشسه محراب ومنبریده آندان راضی بولورلار ایدی. هم تاتارچه وعظ سویلیسی بولغاچ جمعه کتوب اوتورغانده یقلاماوینه‌ده سبب بولور ایدی.

دعاچی وخیر خواهگز ش. ح.

*

اداره - قاراگز اینڈی بو بیچاره‌نی نیچه یللر قزاندن، نیچه یللر بخاری‌ده عمر بن ضائع ایتبدن، عربچه عباره‌درست اوقراق معلومات آلوب قایتا آلماغان. موندی بیچاره‌لرنی یتشدرگان ترتیبنی مهلك دیمی نی دیمك کیره‌ك؟

قزانده اوزاقلامای فخری بانو خانم کازاکوا طرفندن آیده ایکی دفعه بوله‌چق «تربیه» اسمندن ژورنال چیغاریلا باشلایاچقدر.

---

۱۲ نچی دیکابرده شهر اوچیلشچنی کامیسیه‌سینلٔ مجلسی بولوب، موندده شهر اوپراواسی چلینی ن. ف. غراوودیرت طرفندن اوکتابر آینده یاصالغان، شهرگه عمومی تعلیم کرتو لائحه‌سی قارالدی. غراوودیرت جنابلری اوزینلٔ لائحه‌سنده: «شهرده عمومی تعلیمنلٔ بولووی اوچون، اون سنه مدتنده هرسنه‌ده تیك بره‌ر اشکولا آچلووی جیته‌در» دیدر. غراوودیرت جنابلرن بو فکرگه کیترگان نرسه، شهرده ناچالنی غارادسکوی اشقولالردن باشقه‌ده، سریدنی اوچیبنی زاویدینیه‌لر هم تسیرکوونی پریخودسکی اشقولالارنلٔ بارلغی ایمش.

کامیسیه ایسه غراوودیرت جنابلرینلٔ فکرینه خلاف اوله‌رق، اون سنه مدتنده هرسنه‌ده ایکیشار اشقولا آچمقنی کیراکلی طابقان. غراوودیرتنلٔ لائحه‌سینلٔ باشقه ماده‌لری برده اوزگارتلمیچه قبول ایتلدی؛ شولایده شهرگه عمومی تعلیم کرتوده معارف نظارتی‌نلٔ قاتشووی طوغریسنده کامیسیه فکرنچه، بر قدر مجهولیت بولغانغه، کامیسیه، شهرگه عمومی تعلیم کرتو وقتنده معارف نظارتینلٔ، یاکادن آچیله‌چق اشقولالارده‌غی وایسکی اشقولالارده‌غی اوقوچیلر مصارفی اوچون ۳۹۰ صوم بیرونی التزام ایتوون لازم طابدی.

اینڈی بو مسئله غارادسکوی اوپراوانلٔ مذاکره‌سینه قویله‌چاقدر.

جهل وولی‌لر ظلمندن حمایه جمعیتی:

بلطر شوشی اسمده بر جمعیت چغوب اوزینه بایتاق اعضالر جیوب، مقصودنده خلقغه آکلاتب اولگرگان ایدی. بلطر اوزلرینه پراغرامما یاصاب، شول پراغراممالر بوینچه، مقصودلرینه ایرشر ایچون تجربه‌لر قیلوب قارادقلرنده یاخشی فائده ایتمش بولغانلار. بویلده شولوق جمعیت غنوار باشندان اشکه کریشوب، اعضالار قبول ایده باشلایاجق ایمش. جمعیتلرین رسمی یاصارغه هم اویلیلر ایمش.

بویلغنه «صوکونی اصلابادە» دە آچلغـان ٤ قلاصلی چاستنی گرادسکـوی اشقولادە ٢٢٧ شاکرد اوقماقدەدر. شول ٢٢٧ اوقوچی شاکرددن ٧-سی قزان مدرسەلرندن چقغان یاش تاتار شاکردلریدر.

محلەدن بر آدمنڭ خبرینە کورە:

بونلدن مقدم قیوم‌حضرت محلەسینڭ مدرسەسـنە اوکنی صولنی بلمی تورغان جاهل ومدمن خمر بر قیرچی پاپوچیتل بولوب بعض بر کیفلی وقتلرندە مدرسەگە کروب شاکردلرنی تورلی قباحت سوزلر ایلان سوگە ایدی.

ایندی محلە خلقی مونڭ قباحتلرندن طویوب ایکنچی بر آدمنی پاپوچیتل ایتوب صایلاغانلار. یاڭی پاپوچیتل افندی‌شاید اوز وظیفەسنی اوزی بلوب وظیفەسی بولمغان شاکرد تیکشرو کبی اشلرگە قاتشماس.

ایشتدکمزە بناءً زنگار مسجد محلەسینڭ امام وبعض بایلری مدرسەلرینی اصلاح طوغروسندە برایکی مرتبە جییولش یاصاب مدرسەنی مکتب ابتدائی، مکتب رشدی واعدادی صنفلرینە آیرورغە قرار بیرمشلر. لکن‌بوسنە صوڭ همەحاضرلککلری بولمادقندن، قرارلرنچە اش قیلونی کیلەسی سنەگە کیچوکدرمشلر.

اگردە دورست اولسە بو گوزل کیڭاشلرینە «الاصلاح» شادلغنی اظهار ایدوب موفقیتلرینی چن کوڭلندن تلیدر.

بو کونلردە مدرسەء محمدیەنڭ بعض بر شاگردلری اوفا مدرسەء عالیەسینە قایسی برسی ایولرینە قایتوب کیتەلردیب ادارەبزگە بلدردیلر.

بوشاگردلرنڭ کیتونە سبب رشدیە مدیری اسمنی آلغان . . . فاتح افندینڭ قایدە کورسەدە آنچە صوراب جدەتووی هم جیون‌چوپچار خلغەلر، اوستلرینە اوزاری بلمگان ثلثە نیندی درسلر التزام ایتوبدە هیچ نی بلدرمەو اوستینە تورلیچە جبر، ظلم ایتولریدر.

ایشتلمش خبرلرگـە کورە، قزاننـڭ آکلی خاتونلری جیولوب، ایرلرینە بـاری قورچـاق بولوب عمر اوزدرودن‌چغوب، بلکە اوزلرون معارف بولینە کرتا تورغان، برجمعیت آچماقچی بولالر ایمش.

بوحقدەغی فکرمز کیلەچکدە تفصیلا یازلور.

٢١ نچی دیکابر، جمعەکون ناووی قلوبدە، اویاتچیلار طرفندن، عیاض اسحاقینڭ «ایکی‌عشق» نام آثری قویلەچقدر.

٢٢ نچی دیکابردە، ناۋی قلوبدە خاتون قزلر ایچون مخصوص «قزغانچ‌بالا» نام‌اثرقویلاچقدر.

نارودنی اونیۋیرسیتیتلر جمعیتی‌طرفندن ایکنچی‌مرتبەتاتارچەلیکسیە. چەچك حقندە

١٤ نچی دیکابردە، میرزا تیربغولف لیکسیە اوقدی. ابراهیم افندی بو آورونڭ قایدان کیلوون، باشکە، قارتقەقارامایچە هرکمدە بولورغە ممکن بولوب، آثار نیچك وقایدە دوا ایجـاد ایتدکلرنی‌سویلاب‌بوآورواوزینڭ‌ظهوری‌آلدندن، کشینڭ باشن، بیلن آورتدوب، توکدرە وقزدرە ایکانچیلگن بیان ایتدی.

خلق آراسندە خصوصا تاتارلردە بوآورونڭ قوتلی وقتی بولە توروبدە شوڭ آورو حقندە بولغان برلەلیکسیەدەتاتارلرنڭ آز بولولری‌مع‌التأ. سف‌کورلدی. بولغان‌خلقنڭ‌کوبرەگی‌شاکردلرایدی.

ادارەدن‌جوابلر

«بك» گـە - امضا گزنی بلدرتب، مقالە‌کزنی‌دە آچق‌راق ایتب، اشارەلر بلەن‌گنە اکتفاء ایتمیچە‌یازساڭز درج ایتەمز. الاصلاح ادارەسی ایچون سزنـڭ آلدن‌حل‌ایتب قویوکز حقکز بولماغان نرەگەکر شوددر.

ف. شمس‌الدینفکە - مسلکڭز بلەن بزنـاسا متحد. لکن مطبوعات حریتنـڭ‌نی‌درجەدەایکانبنی اوزگز بلەز. آلایدە کیلەچکدەبر آزاوزگارتب درج ایتەرگـ. طرشرمز.

اعلانلر

قزانده نشر ایدلهکده اولان سیاسی ، ادبی ،
اقتصادی وفنی

یولدز

گازیتهسینڭ ۱۹۰۸نچی یل غنوارندن اوچنچی سنهٔ
دوامیهسی باشلاناچقدر. هرآی باشندن گازیتهگه
مشتری قبول ایدلهدر.

گازیتهنڭ بهاسی بریلغه ٤صوم آلتی آیغه ۲صوم
اوچ آیغه ۱صوم

«یولدز» حاضرگه هفتهده اوچ مرتبه چغا.
کیلهچکده هرکون چغارو اوچون امتیازی آلنمشدر.

آدرس Казань. ред. газ. „Юлдузъ“

موزیکالنی ماستیر

علاج الدین عین الدین اوغلی سیف اللین

قزانده یڠانگیلیچسکی اورامده اسحاق مولیکییف یورطنده
توزاتهدر هرتورلی اوین ماشینالرینی؛
هم گرامافوتلرنی. یاصیدر هرتورلی مسلمان
کویلری اوچون نوطه پلاستینکهلر. چیت
شهرلردن کیلگان زاکازلر پوچطه ایله بیك
تیز کوندریلور. چیتدن کویلر یاصارغده
قوشوب زاداتکه یبارگان افندیلردن. اوزلرنده
بولغان اوین ماشیناسینڭ اسمن یازوب،
اگرده اسمی معلوم بولماسه ماشیناسینه یاری
طورغان کوینڭ اولچاون کاغزگه صزوب
یبارولری اوتنولهدر. کویلرنڭ اسملرون
یازغان پریس کورانت، صوراغان کشیلرگه بوش
یباریلور اون کویدن کیم زاکاز قبول ایدلمس،

КАЗАНЬ Евангил. ул. Домъ Исхака Мавликеевъ. Г. САЙФУЛЛИНУ.

آبونه دفتری آچق

„الاصلاح“

غزیتهسینه

غزیته هفتهده بر مرتبه ۱٦صحیفهلی بولارق
چغادر.

غزیتهنڭ مقصدی: خلقمز آراسینه علوم
ومعارف طاراتو یوللرین یگلهیتو وشول
واسطه بلهن حیاتمزنی هر یاغندن یاخارتو
واصلاح ایتو، یاشلرمزنڭ، خصوصا شاگرد
لرنڭ عمرلرین ضایع ایته تورغان ایسکی
اصوللرنڭ نقصانلرن خلقمزغه بلدرتو
وملتمزگه طانوتودر.

غزتهده مخصوص «خاتون قزعالمی» قسمی بار.
دوماده معارف مسئلهلری مذاکره ایتلگانده
دوما مخبرلرندن اولمانق غزیتهمزگه مفصل
معلومات بیروب طوراچقدر.

بومسئلهگه اوزینڭ بتون صحیفهلرین
تخصیص ایتکان برگنه تاتار غزیتهسی بو-
لغانلقدن غزیتهمزده مشهور محررلرمزنڭ
بیك کوبسی مشارکت ایتهچکلر.

غزتهگه هرآی باشندن آبونه یازلورغه ممکندر
یللق بهاسی ۳صوم، یارم یللق ۱صوم ٥٠تین،
اوچ آیلق ۱ صوم.
شاگردلر ایچون اوچ آیلغی ۷٥تین

تلهگان کشیلرگه اولگی نومردن یبارلور.

باصلوب چقدی

آلدم بیردم

پییسا بیش پردهده، آلتی کورنشده
محرری: عیاض افندی اسحاقف
بهاسی ۳۰تین
صاتلادر مشهور کتابچیلرده هم
ناشرلرنڭ اوزلرنده.
ناشرلرگه مراجعت اوچون آدریس
Казань Бр. Губайдуллины.

۱۹۰۷ سنه دیکابر ۱۰ نان چغا باشلاغان
سیاسی، ادبی، تجاری

اخبار

غزیته‌سینه آبونه دفتری آچقلر.
«اخبار» غزیته‌سی سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، ادبی ودینی مسئله‌لرده برنچی درجه‌ده اولان اهل قلمنك اثرلری ایله تزیین ایدله‌چکدر.
غزیته حاضرده هفته‌ده ۳ دفعه چیغادر.
بهاسی: یلغ ۵ صوم، ٦ آیغه ۲ صوم ٥٠ تین، ۳ آیغه ۱ صوم ۳۰ تین، ۱ آیغه ٤٥ تینلر.
۱۹۰۸ سنه‌گه بر یلغه یا ٦ آیغه آقچه توله‌گان کشیلرگه دیکابرده غزیته بوش یباریلور.
اداره‌خانه‌سی قزانده «بلغار» ٦-۷ نچی نومرلرده.
محرر وناشری حارث فیض اللین
Казань. №№ „Болгаръ‘ ред. газ. „Эхбаръ“

قافقاسیا مسلمانلرینك اوز آره آتشو واولترشولرینه دائر

مصیبت فخر الدین

اسملی، آلتی پرده‌لی
فاجعه
قزان تاتار شیوه‌سینه کوچرلوب
باسیلوب چقدی.
بهاسی فقط ۱۵ تین.

پوچطه مصارفیله ۱۹ تین.
هر یرنك زور کتابچیلرنك وناشرنك ساتیلور.
ناشرینه مراجعت ایچون آدرس:
Казань, №№ „Болгаръ“, И. Нугайбекъ.

حقیقت دیگ‌گز توبنده آتی چغاررغه یك آز کشلرگه‌گنه میسر بولا.

طوغریلق وحقیقت عاشقلری!

«طوغری سوز طوغانینه یاراماغان» دیگان سوزنك درسلگینه المیثاق دن بیرلی ایمان کیترگان بولسه‌لرده هیچ کمدن قورقماینچه وهیچ بر کمگه تاریلکا طوتماینچه حقیقتنی کون کبی آچق اینوب کورساته ویازه تورغان — در مسلککلی، سیاسی، اقتصادی رسملی هجوی بولغان نامنده‌گی غزته‌در. شوگار آبونه یازلوب بتون یل بوینچه هر تورلی واقعه‌لرنی هر دائم کوز آلدگزده طوتوب جمیع مسلمان دنیاسندن خبر الوب طورو گزنی توصیه ایده‌مز —

چوکچ نك سنه‌لك بهالی ۳ صوم، یارم سنه‌لگی ۱ صوم ایللی تین.

چوکچ سنه‌لك یاگی مشتریلرگه دیکابردن باشلاب برنچی غنوارغه قدر «چوکچ» بوش (بیز پلاتنی) یبارله‌چکدر

۱۹۰۸ نچی یل ایچون رسملرنی توشروچی خودوژنیکلردن رومانوف جنابلری اولوب محررلر آراسنده هر بر مشهور قلم صاحبلری و خصوصا قزانلی «یاشنچی» وآستراخانلی «طوبچی» افندیلر قلم خدمتلری ایله چوکچکه یاردم قیلاچقلرینی معلوم ایدوب بزنی شادلاندردقلری کبی جمله اوقوچیلرمزنیده شادلاندراچقلردر.

«چوکچ» نك کامل اتی وتیگز دوام ایتوی ایچون بولغان معنوی کوچ ومادی خراجات هیچ قزغانلماینچه صرف ایتله‌چکدر.

ناشر ومحرر: تیمورشاه صلاڤیوف.

آدریس: Оренбургъ. Редакція „Чукчъ“

مرءات التأسف صاحبی‌نك دخی دورت رساله‌سی صاتلماقده‌در. ۱) مرءات الفتن ۲) اظهار التأسف ۳) کتاب الاستقلال ٤) کتاب الزکات بو رساله‌لار حسینف ورثه‌لری مغازه‌سنده. بدرالدین نزیرف مغازه‌سنده صاتلماقده‌در. بهالری آرزان.

معارف کتبخانه‌سی

کتبخانه‌مزده کلیةله موجود یاکی صرف ونحو کتابلری

تین

تسهیل الهجةو الصرف «اثر سلیمان سری پاشا» ٤٠

صرف عربی «احمدجان مصطفی اثری» ۲۵

صرف عربی تطبیقاتی ایله «خیرالله عثمانف» ۲۰

معلم صرف لسان العرب «عبدالرحمن عمرف» ۲۵

المغنی فی ترجمة المغزی « » ۲۰

مدخل عربی «عالمجان حضرت» ۲۰

نحو عربی «القواعد الجلیه ترجمه‌سی مترجمی احمدجان مصطفی»

معلم نحو لسان العرب «عبدالرحمن عمرف اثری» ۱۵

الدروس النحویة «٤ جزء هر جزئی» ۲۰

کله‌چك بیرام ایچون هر ترلی تبریکلار حاضرلندی دسته‌سی ۲۰ دن برصوم ۵۰ گه قدر

«شعرلر کتبخانه‌سندن»

۳ نچی دفتر

عبدالله توقای شعرلری

بو کونلرده شرف مطبعه‌سنده گوزل صورتده باصلوب چقدی.

بهاسی ۱۲ تین، پوچته ایله ١٤ تین.

هر یرنك مشهور کتابچیلرنده صاتولا.

ناشرلرینه آدرس

Казань, Типографія ШАРАФЪ.

صباح کتبخانه‌سی

سنه ۱۹۰٦

مصارفیله باصلوب چیقدی:

اشیا درسلری.

برنچی قسم، اثر: ح. زبیری

مکاتب ابتدائیه‌گه مخصوص اوشبو کتاب «معلم... نمونه» ده کورساتلگان، شفاهی معلومات وعلم اشیا درسلری ایچون یازلمش اولدیغندن معلملرنك دقت لرینی رجا ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۱۵ تین،

رهبر املا

اثر: حارث فیضی.

بو رساله محرری طرفندن تمام تورزاتیلوب هم آرتدرلوب خاریطونف مطبعه‌سنده اورطافورمه‌ده باصلوب چقدی.

دانه بهاسی: ۱۰ تین.

اصول تربیه وتعلیم

اثر: ع. امینی

طوغاندن آلوب سن بلوغینه قدرلی بالالارنی تر بیه‌لمك، الفبا، قرائت، علم حال، لسان، تاریخ جغرافیا، حساب کبی مکاتب ابتدائیه ورشدیه درس لرینی تعلیم ایتمك اصولنی آوروپا لسانلرنده اولان اصول تربیه وپیداغوغیا کتابلرینه موافق روشچه بیان ایتکان اوشبو رساله‌نك هر معلم ومر... نك قولنده بر نسخه‌سی بولمقینی توصیه ایته‌مز.

دانه بهاسی: ۲۵ تین.

رهبر صبیان، معلم العبادات

۲ نچی قسملر، اثر: ح زبیری

ایکنچی کره تورزاتیلوب باصلمقله برابر بهالری کیموتلدی، اوّلده یکرمیشر تین ایدیلر، بو طبعده رهبر صبیان (۱۵) تین‌گه، معلم العبادات (۱۲) تینگه صاتلمقده‌در.

عقائد ترکی، معلم العبادات

۱ نچی قسملر، تیز کوندن ۳ نچی مرتبه باصلوب چغال...

تیلیغرام وخطایچون آدریس: ...зань, книгоиздательство «САБАХЪ»
محرر وناشر: وفا بختیارف ...дакторъ-Издатель В. Бахтіяровъ.
Тип. „Бр. Каримовыхъ“, въ Казани.